Træk fra min fars og mors liv og mit hjem
Af Søren Rasmussen 1920-1990

Uddrag fra Slægtsbogen om Attermann-slægten 1590-1970 af Lizzi Knoop.

Johanne Kirstine Henderikke Frederikke Sørensen og Frederik Attermann Rasmussen

Min far

Vallekilde 1916

Frederik Attermann Rasmussen er født d. 1. april 1895 på Nørbølling Mark.

Hans skolegang var sikkert kun middelmådig, han begyndte i børneskolen i Eskelund, og hans entre i dette visdommens parnas var ikke særlig lovende. Den første dag stod de større drenge parat for at se, hvad de kunne få ud af det med de nye drenge, og det første de fik ham til var at stikke en finger ned i skolepulten, at der var blæk i samme hul kunne han jo ikke vide, men lærerinden, der kom i det samme, kaldte ham en stor gris og stak ham en på hovedet. Det var første skoledag.

Senere kom han ud at tjene om sommeren og gik kun i skole om vinteren. Vinterskolen startede altid med slagsmål, og de mindste drenge fra samme gade gemte på de fortrædeligheder, som de kom ud for i sommerens løb med nabo-drengene, og truede de andre med, at de bare skulle vente, til Frederik kom hjem, så skulle de bare se løjer - dette skulle så ordnes, før man kunne komme i gang med kundskaberne.

Som ni-årig havde han sin første sommer plads, det var hos Poul Jakobsen i Hjerting. De næste fire somre tjente han hos Johannes Pedersen i Brøstrup. Farfar kendte Johannes fra sin tid på Rødding Højskole. Da far først var blevet fæstet bort til Brøstrup, sagde hans far til Johannes Pedersen, at han gerne måtte lade ham bestille noget men han skulle sørge for at han kom tidlig i seng om aftenen. Og dette sørgede han for skete fyldest. Når ungdommen om aftenen mødtes uden for gårdene ville far jo selvfølgelig også gerne være med, men det varede som regel ikke længe inden husbond var der: du skal vist i seng Frederik, du husker jo nok hvad din far sagde. Til gengæld var der tidlig purring om morgenen, allerede ved firetiden om morgenen lød Johannes udkald i hestestalden. Folkeholdet på gården bestod af manden og konen, hun var vist noget af en særling og kom aldrig ud af sin stue. Det var Johannes Pedersens anden kone, Da han giftede sig med hende, måtte han bygge tre fag til stuehuset

for at få plads til hendes møbler. Med hendes medgift kunne han udbetale restgælden i gården, så han kom til at sidde gældfri.

Foruden manden og konen var der forkarlen, en voksen søn og om sommeren var der drengene, og i huset var der en husholder, der havde haft pladsen i 17 år plus en ung pige. Man spiste af det fælles grødfad, og ølkruset stod i vinduet, så man kunne tage sig en tår udefra, hvis man følte trang til det. Engang far på bare ben kom løbende hen over stenbroen for at slukke tørsten, overraskede han den gamle kone, der stod og badede sine betændte øjne i øllet, det fremmede jo ikke ligefrem lysten til at smage. Fritid var der ikke meget af, to søndage hver sommer var hvad der kunne blive til. Han kunne lige nå at flytte fårene i engen, når han løb hjem lørdag aften, og så kunne de få lov at blive stående, til han kom tilbage søndag aften.

Engang han var hjemme en søndag havde de gæster, og da han skulle af sted, fik han sagt farvel til farmor i køkkenet, men ind i stuen til gæsterne kunne hun ikke få ham. Farmor fik ham så sendt af sted, og da han kom op på Harbjerg og vendte sig om for at vinke, stod hele familien og vinkede farvel til ham.

Den sidste sommer, han var hos Johannes i Brøstrup, var han ved og rende fra pladsen allerede den første dag. De skulle tærske og far var oppe på det halvmørke korngulv og smed negene ned til Johannes, der lagde dem i tærskemaskinen. På grund af det dårlige lys på loftet tog han fejl af byg og havrenegene, og da dette gentog sig et par gange blev der skældt ud. Det var selvfølgelig glemt af J.P. men far gik ind og pakkede sit tøj og ville hjem, han ville ikke have udskæld den første dag ham var i pladsen. Der blev stor opstandelse. Johannes og karlene parlementerede længe med ham, men han stod fast på sit, og så var der ikke andet at gøre end at hente husholdersken, - hende havde far respekt for. Men han var ikke så let at vælte af pinden, han ville aldrig skældes ud mere, og han ville ud med hestene, og så ville han have fri en søndag i hver måned. Alt blev ham lovet og far blev i pladsen. Dagen efter var søndag og manden spurgte, om han ikke ville med i kirke, jo det ville han da gerne, eller måske vil du hellere køre ned og pløje for Per Aarup, en husmand de gjorde markarbejde for, jo det ville han da meget hellere.

Man kan synes det var hårde vilkår for et barn, men sådan var tiden dengang, og far mindedes tiden i Brøstrup med glæde. Sønnen Niels Pedersen og far var venner for livet, og da Niels under krigen gik over grænsen, kom far tilbage og bestyrede gården for den gamle Johannes. Den sidste sommer far var ved Johannes Pedersen, kom der en ung pige og blev fæstet til at begynde den 1. november, det var min mor der fik pladsen og var der i tre år. Her mødtes de igen flere år senere, mor var da kommet der igen, og var nu husbestyrerinde - det var hun i tre år.

Den første sommer efter at far var konfirmeret, var han hos et par unge folk i Brøstrup, Else og Lars Holm. Her var det konen, der stod først op om morgenen, manden ventede gerne til malkningen var overstået. Den første søndag han var i pladsen, skulle han hjem og med sine forældre til alters. Han havde fået et stift kravebryst, der blev bundet på ryggen, og da hans far så ham med kravetøjet, sagde han, ja min dreng, nu er du godt afstivet. Men det værste var, da han kom hjem om aftenen, og ikke kunne få bindetøjet på ryggen løst op, så han måtte gå i seng med det stive kravetøj der havde generet ham hele dagen. Da konen om morgenen kaldte på ham, måtte hun ind og hjælpe ham af stadsen.

Fra Lars Holms i Brøstrup rejste far så til Hans Petersen i Langeskov ved Maltbæk og var her i tre år, det sidste år tjente Rasmus der også. Det var vist en dårlig plads, men når de var to om det, og de kunne løbe hjem en aften eller besøge bedsteforældrene, Frits Attermanns der boede i nærheden, så gik det jo også. En søndag formiddag de hjalp hinanden med at skære roer, stak far højre hånd i roeskæreren og fik en finger skåret af. det gav en tur på sygehuset, farfar skældte ud, de kunne da passe på, men farmor tog ham i forsvar - farfar havde jo selv ødelagt en finger engang.

Da han havde været på sygehuset en tid, spurgte han overlæge Møller, om han ikke kunne komme hjem. Hertil svarede overlægen, jeg synes din far har nok at føde på foruden dig. Så blev han på sygehuset.

Et andet træk kan fortælles fra tiden i Langeskov. Da far var blevet konfirmeret, var han på forældrenes opfordring blevet medlem af afholdsforeningen, farfar var selv afholdsmand. Nu skete det, der blev brand i Estrup mose, og egnens karle skulle stå brandvagt, Der blev hentet en kasse øl, og far drak sin bajer ligesom de

andre. Det kom bestyrelsen for øre, og han blev ekskluderet af foreningen, dog kunne han søge om optagelse igen, når en tid var gået, og han ikke i mellemtiden havde drukket øl. Far mente de kunne rende og hoppe, han skulle ikke have noget af at søge om optagelse igen, han drak heller ikke.
Fra Langeskov gik turen til Vestjylland, til Sig, hvor han var i fire år, to år ved Kræn Ovnbøl og to år ved Anneken og Sillas Sillasen. Her havde far sine bedste ungdomsår. Bønderne var ikke så dygtige som i Maltbæk, men tjenestefolkene hørte med til familien, de blev bedt med rundt i gårdene, når der var fest, og der blev sørget for at de unge tog del i det kulturelle liv. De to hjem i Sig havde far forbindelse med så længe, de levede, og det skete de besøgte hinanden.

Fra Sig kom far tilbage til Brøstrup og bestyrede landbruget for den gamle Johannes Pedersen, da sønnen Niels var gået over grænsen til Danmark. Her var han til efteråret 1917, da han tog på Vallekilde Højskole, en skole hans mor også havde besøgt i sin ungdom. Fra højskolen fik han plads hos Karen og Svend Gyldenkærne i Svogerslev - også et hjem forbindelsen bevaredes med.

Min mor

Ollerup 1914

Johanne Kirstine Henderikke Frederikke Sørensen blev født den 21. januar 1892 i Fæsted på en gammel slægtsgård. Hun var sammen med tvillingesøsteren Andrea den yngste af en søskendeflok på 12. Deres far var død i september 1891, og to tvillingebrødre var døde et års tid før.
Forældrene var Andreas Sørensen, det var hans fødegård, og Else Marie Iversen fra nabogården, Kamptrupgård. Da de to piger var født skulle farbroderen Volle Sørensen melde det til præsten i Hygum. Han havde selvfølgelig fået besked på, hvad pigerne skulle hedde, men da han kom ind til pastor Brag var han alligevel ikke helt sikker, måske fordi han først havde besøgt sin søster, most Karen, der var krokone i Hygum. Andrea skulle opnævnes efter deres far, mor efter en fjernere slægtning fra Brøstrup. Hun skulle hedde Johanne Kirstine, og så var det Volle

ikke kunne huske om det var Henderikke eller Frederikke, og så blev han og præsten enige om at skrive begge navne - det sidste skulle ikke have været med. Mor fik en grundig otteårig skolegang i den tyske skole i Kamptrup, og hun var derefter på Holsted efterskole og senere på Ollerup folkehøjskole, begge steder sammen med søsteren Andrea. Det eneste dansk hun lærte i børneskolen var fire timers religion om ugen, alligevel skrev hun et smukt og fejlfrit dansk.

Højskoleopholdet var i 1913 om sommeren, og hun blev på skolen året efter som køkkenpige til krigen brød ud den første august. En broder, Laurids skulle af sted med det samme, han kom aldrig hjem mere. Han var blevet gift godt et års tid før, og de havde en ejendom i Knorborg. Her tog mor ned og hjalp hans kone og lille dreng. Fra november 1914 kom hun igen til Johannes Pedersen i Brøstrup og var husbestyrerinde i tre år - det sidste år var far der som bestyrer af landbruget. Her blev de kendt og forlovet. Vinteren 17-18 passede hun husholdningen for Nikolaj Larsen i Sig. Han havde været gift med fars moster Kristiane, hun var død kort tid forinden. Fra Sig gik turen til Roskilde, far havde da plads på Vejgård i Svogerslev.

Da krigen sluttede, var de besluttede på at komme til Sønderjylland, og til jul 1918 blev de begge løst fra deres fæstemål og rejste hjem til Brørup. På hjemvejen fik mor den spanske syge og lå længe syg i Brørup. Far fortsatte til Fæsted til morbror Nis, for at være på stedet, om der skulle vise sig noget i form af ejndomstilbud eller lignende. Det varede ikke længe før bestyrerpladsen på fattiggården i Hygum blev ledig. Far søgte stillingen, og blandt syv ansøgere var han den heldige. En af ansøgerne, der var kommet hjem fra krigen og havde haft galop-bryllup blev lidt bitter, og sagde til fattigforstanderen, at han syntes, det var mere rimeligt, de tog en mand fra sognet, tilmed en der havde gjort krigen med, hertil blev der svaret, at her var det ikke en soldat, der var brug for. Stillingen blev tiltrådt 1. marts 1919, og 9. marts på farmors fødselsdag blev mor og far viet i Malt kirke, brylluppet stod i fars hjem i Brørup.

Efter brylluppet var der et problem med at komme over grænsen, mor havde intet pas, så hun skulle smugles over. Morbror Nis og Bedste fra Fæsted var kørende, og dem skulle de køre med tilbage. En soldat, der var indkvarteret hos morbror Nis, var bestukket med et stykke flæsk til at lade dem komme over grænsen ved

Obbekær, når han havde vagt. Det var jo en lang køretur i nattens mulm og mørke, men alt gik vel, og de nåede velbeholdne til Hygum. Hermed var genvordighederne dog ikke forbi, for karlene og pigerne var taget til bal og havde låst alle døre, så ingen kunne komme ind. Til sidst fik de et vindue lukket op og kom herigennem ind i deres nye hjem.

Rejsepas udstedt i Haderslev 12/9 1919

De første to år bestyrede far og mor fattiggården. Den første tirsdag i hver måned holdt fattigforstanderskabet møde, da måtte mor servere aftensmad for dem - det var som regel stuvede kartofler og kogt skinke. Det første møde far overværede endte ret dramatisk. To af medlemmerne, Hans Thomsen og Hans Jensen blev så uenige, at de gik over til håndgribeligheder. Efter to år som bestyrere overtog de gården i forpagtning, og det varede, til vi fik den nye sociallov 1933, da skulle der ikke mere være noget, der hed fattiggård, og gården blev så tilbudt far, jeg tror for 34.000 kr. med 2000 i udbetaling. Det kneb meget at skaffe de 2000 kr. til udbetalingen, men far cyklede til Brørup og lånte dem af farbror Rasmus'

svigerfar, Mads Laurids Fredslund, det havde han forresten gjort engang før, da det kneb med pengesagerne, vi fra Hygum er ham stor tak skyldig. Man kan synes 2000 kr. ikke var så mange penge, men jeg husker at samme år solgte far fire kalvekvier, der kostede fra 80 - 100 kr. pr. stk. Det var altså en udbetaling på mindst 20 kælvekvier, en hel formue midt i krisetiden.

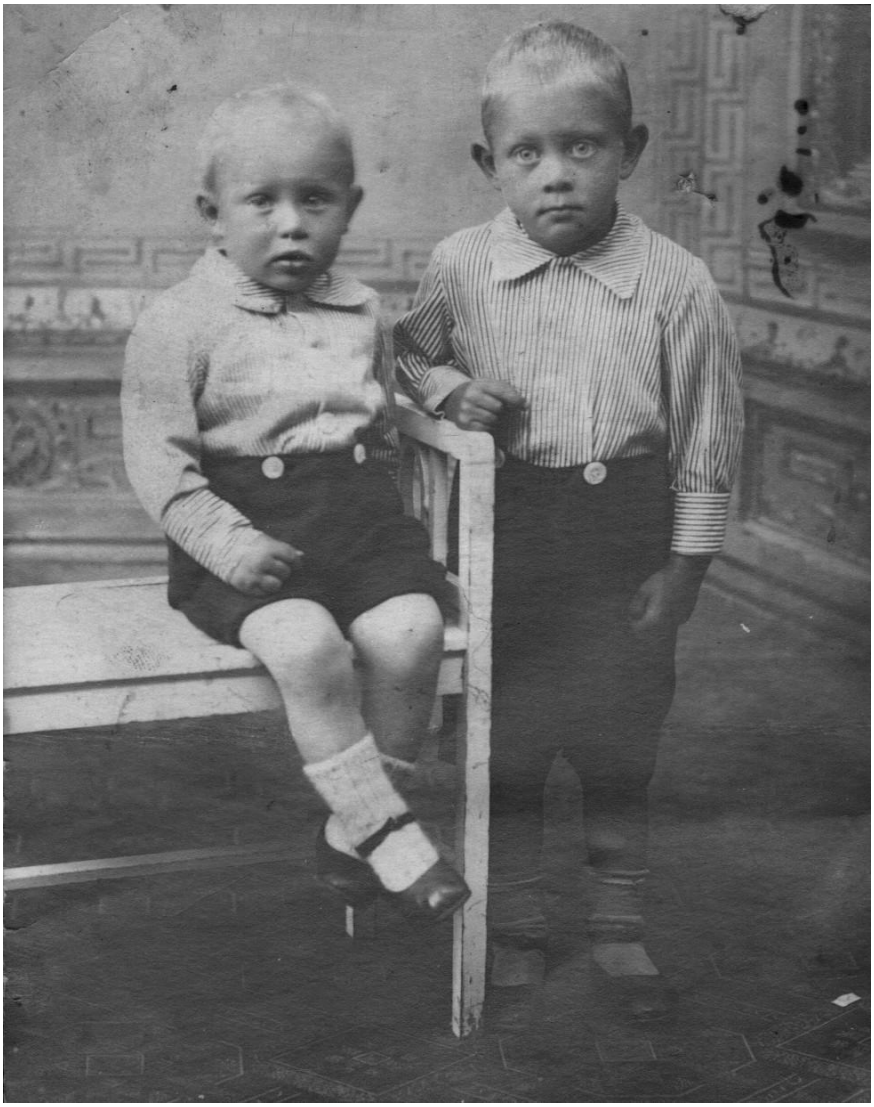

Andreas og Søren ca. 1923

De første minder, jeg har fra mit hjem, er fra juleaften 1923, da var det så koldt, at storstuen ikke kunne varmes op. Jeg husker karlen legede med os, min bror Andreas og jeg i køkkenet, mens der blev vasket op, og far tændte juletræet. Det var den aften gamle Jens Otting frøs ihjel på vej hjem fra julebesøg.

Dog mindes jeg også et træk fra sommeren 1923, jeg husker farfar var ovre for at hjælpe med at lave om i stalden. Det har nok været i den varme tid, for vi sad og spiste i forstuen. Pigen havde, måske på grund af varmen, sat rismel på bordet i stedet for sukker, og jeg mindes farfars ansigt, da han begyndte at spise rødgrød med rismel på. Så mindes jeg min søster Ruths barnedåb, og fra efteråret 1924 den store efterårsmanøvre, hvor der var fuldt af soldater både i stald og lade. Der var noget for et par drenge at se på. Julen 1924 døde farfar, og i de samme dage døde Johannes Pedersen i Brøstrup og Niels Pedersens unge kone, samt en nabokone til mors hjem. Jeg husker mor og far talte om, at nu havde far i løbet af få dage været med til at bære fire kister til graven. Et tragisk minde hører også med til barndommens erindringer. Den 18. juli 1926 fik vi en lille søster, Marie, vi drenge var sendt hen til morbror Nis i Fæsted, og her husker jeg posten kom og fortalte, at der i middagsstunden var druknet en dreng hjemme i mergelgraven. Det var den 13-årige Johannes Petersen der lige havde lært at svømme, og han ville så vise skolekammeraterne, hvordan han kunne springe ud. Men han kom ikke op igen, og det tog alt for lang tid, før der blev hentet hjælp. - Det var minder fra den tidligste barndom.

Fattiggården ca. 1930

Den tid, der var fattiggård, havde vi stor husholdning. Mor, far, fire børn, ofte to karle og en pige, og så boede der to gamle mænd, Karl Svensker og Jens Frøsig. Somme tider var Bedste fra Fæsted hos os en uges tid, og vi skulle huse landevejens farende svende. Vi havde et kammer med to senge, og kom der flere måtte de ud i halmen foran hestene. Mor førte regnskab over dem, de måtte kvittere for opholdet, indbefattet aftensmad og morgenmad. Så kunne mor en gang i kvartalet hæve 50 øre for hver overnatning. Mange af de farende svende kom igen et par gange om året, og vi kendte mange af dem og satte pris på at sidde og høre på dem om aftenen. Far var ekspert i at høre hvor de var fra, han havde øre for de forskellige dialekter. Mor tog sig af dem, når de var syge, og hun kunne sætte dem på plads, hvis det var det, de trængte til.

De to gamle mænd, der boede hos os, var vidt forskellige. Det eneste de havde tilfælles var trangen til en gang imellem at tage en tår over tørsten, hvilket ofte endte i skænderier, der kunne føre til håndgribeligheder. Engang jog svenskeren Frøsig ud med ildklemmen, så måtte far tale donner til dem. Jens Frøsig var et af samfundets stedbørn. Hans far var død på fattiggården, han havde selv været der som dreng, og han havde vist aldrig haft rigtig arbejde. Som ung havde han gået med kagekurven for bageren i Foldingbro, og han var derfor kendt milevidt omkring og gik mange steder under navnet Kagejens. Han vandrede ofte ad de gamle veje og kunne være hjemmefra ofte en uge ad gangen. Når han var hjemme, var han utilfreds med alting. Det faldt ham aldrig ind at give en håndsrækning med ved nogen ting. Karl Svensker derimod var den altid tilfredse og omgængelige mand. Der var noget eventyrligt over ham og hans fortællinger. Han havde været rundt i verden, havde været i Ægypten og Brasilien, her påstod han at han havde været ved verdens ende. Han havde også været monark, og som sådan været med til at grave Kejser Wilhelms kanaler. Hvordan han var havnet i Hygum, ved jeg ikke, men her levede han de sidste 35 år af sit liv, dog kun de sidste 12 på fattiggården. Han var altid beskæftiget, enten som havemand for præsten og byens gamle koner, eller også kløvede han brænde

I den fælles opholdsstue sad han og skar kunstfærdige fugle af margarinekassetræ - de blev solgt og brugt som uroer. Jens Frøsig snoede halmreb og syede heraf halmsko og fodskamler, som han solgte for en krone

stykket. Mange sære fortællinger blev fortalt, når vi børn sad inde og hørte på dem. Om spøgelser, gengangere, vartegn og skindøde, så det kunne løbe en koldt ned ad ryggen. De havde selv oplevet det hele.

Da fattiggården blev nedlagt som sådan, skulle de to gamle flytte. Mor og far tilbød at beholde Karl Svensker, så længe han levede. Jens Frøsig skulle ud. Svenskeren døde to år efter 82 år gammel. Kort tid efter hans død kom præsten med et brev fra Røde Kors, der var to gamle søstre, der søgte efter en bror, der var forsvundet i ungdomstiden, det kunne måske passe på ham. Præsten fik et billede og de oplysninger, vi kunne give. Vi hørte ikke mere til det. Frøsig levede mange år efter, og døde først 91 år gammel.

Da krisen omkring 1930 ret satte ind, indskrænkedes folkeholdet, i en del år havde vi hverken karl eller pige. Vi drenge måtte op og malke før skoletid, og vi måtte ud i marken med hestene, når vi kom hjem, så vi var fuldbefarne, før vi kom ud af skolen. Siden rettede konjunkturerne sig igen, og folkeholdet blev atter normalt. Men da var vi blevet voksne, det var os, der stod for arbejdet, skiftedes til at være hjemme.

Marie, Ruth, Andreas og Søren 1934

Det var en side af tilværelsen i mit hjem, der var en anden, som nok betød mere. Far og mor sluttede sig til Frimenighden i Rødding, her var fars forældre kommet i deres ungdom. Det er gribende at læse et brev farmor skrev om kirkegangen ved min dåb 29. februar 1920. Jeg har spurgt min mor, hvad hendes mor sagde til, at de meldte sig ind i Frimenigheden, hun var ikke imod, men hun satte ikke selv sine ben i Frimenighedskirken. Det kulturelle og nationale liv i sognet levede de stærkt med i, fulgte hvad der var af møder og foredrag, og sørgede for, at vi kom med. Jeg var meget imod det, da jeg som 13-årig blev opfordret til at gå med de voksne til forsamlingshuset, men det varede ikke længe før jeg var fast deltager i alt, hvad der foregik.

I mange år kom mor og far sammen med en kreds af mennesker, de var vist otte familier, der skiftevis kom hos hinanden nogle gange hver vinter. Der blev sunget, en af deltagerne var lærerinde, og hun havde violinen med. Og der blev læst en bog, en gang husker jeg, var det Morten Korchs "Ved Stillebækken", og en anden gang Paludans "Adam Homo". Efter kaffen blev der diskuteret, far og to af de andre mænd gik stærkt ind for Retsforbundet, de andre var nok alle venstremænd.

Fra min barndom husker jeg også de ture, vi hver sommer havde til Herning, hvor faster Karen boede. De første par år kørte vi i lastbil, der var tilrigget med jernbuer med sejldug spændt over som en prærieskonnert. Udgangspunktet var Hygum, og så kørte vi til Nørbølling og Tirslund og fik hele familien samlet op. Der var fuldt læs, når vi alle var samlet, der stod en bænk i hver side, og ellers sad vi på klapstole. Den første gang, vi var deroppe, faldt stænger og sejldug sammen over os, mens vi kørte hjemad i sommernatten. Festligt kunne det også være, når hele familien kom kørende nordfra på besøg.

Mors familie boede nærmere ved, vi kom derfor oftere sammen med dem. Indbyrdes var mors søskende, en del af dem i hvert fald, stejle og stridige. De besøgte ikke hinanden, men de kunne alle samles, når mor indbød dem. Mine morbrødre Nis og Anders var gift med to søstre, og når deres fælles svigermor var på besøg, og hun f.eks. skulle rejse fra morbror Nis over til morbror Anders, så blev der sendt bud efter far, om han ville køre. Så kørte han med morbror Nis' heste og vogn over til morbror Anders med svigermor. Alt blev dog bedre, og de

sidste mange år var der stor samkvem med hele familien. Mors fødselsdag var en af de store begivenheder, for det meste fejrede moster Andrea den også hos os, og da jeg har fødselsdag samme dag, så var det noget af en festdag. Det gik gerne sådan, at gæsterne ønskede mor og moster tillykke, mig glemte de, indtil en eller anden sagde, det er jo også Sørens fødselsdag - nå, ja, det var det jo også, og så faldt der somme tider en krone ekstra af. Så blev der spillet kort og slået i bordet, mors familie holdt meget af at spille kort. Far brød sig ikke om det, ringeagtede det nærmest, han kendte ikke engang kortene, men han var alligevel helt stolt da vi brødre lærte at spille og kunne klare os for morbrødrene, jeg husker engang, jeg tror, det var da jeg fyldte 12 år, vi sad sammen med et par fætre og spillede kort i køkkenet, så kom faster Karen ud til os og strøg alle kortene på gulvet, idet hun sagde, hvad tror I Farmor ville have sagt? I øvrigt kom der mange mennesker i mit hjem. Naboer som ellers ikke kom sammen mødtes her, når den ene kom, gik den anden.

Familien Rasmussen i haven 1934

Far havde evnen til at komme i kontakt med mennesker, og de holdt af at tale med ham, han kendte sit sogn og de slægter, der levede her som ingen anden. Det kom ham til gode, at han som dreng havde siddet og lyttet til de gamle i Brøstrup. En af hans bedste venner var hjemstavnsforskeren og historikeren Thøste Thøstesen fra Fæsted. Han kom både i tide og utide, det var ikke altid far kunne få tid til at snakke med ham. Efter hans død var far meget ivrig for at få rejst en mindesten for ham, den står nu i anlægget foran kirken. Her står også genforeningsstenen, som far også gjorde et stykke arbejde for at få rejst. Offentlige hverv var han ikke ude efter, han rejste sig heller aldrig op og tog ordet i en større forsamling. Dog var han i mange år i mejeriets bestyrelse, i en årrække var han næstformand i forsamlingshusets bestyrelse, og til sin død var han tillidsmand i Sønderjydsk Skoleforening. Far og mor deltog hvert år i de nationale foreningers årsmøder - det sidste år far levede holdtes årsmødet på hans foranledning i Hygum forsamlingshus, da var han dog for svag til selv at være med, men det glædede ham meget, at der fra mødet blev sendt en hilsen til ham. Et andet træk fra fars sidste leveår: Afstemningsfesten skulle transmitteres i radioen, og vi sad en formiddag og talte om, hvad der skulle synges, og hvem der skulle tale.

Ja, hvad mig, skal jeg ikke sige noget? Nej det skal du ikke, du er jo ikke sønderjyde. Jo, det er jeg, andet ville han ikke have sagt. Kan vi så ikke synge ”Fædrende land, ved den bølgende strand”, sagde han, og så lagde han sig tilbage på sofaen og sang hele sangen.

Kort tid efter blev han indlagt på Gram Sygehus og opereret. Mor ville vide, hvad han fejlede, og på deres 45-års bryllupsdag tog Andreas med mor over og talte med overlægen, han sagde at det var kræft i leveren, og der var højst et halvt år tilbage, men det behøvede vi ikke at fortælle ham. Han kom så hjem, og havde det nogenlunde den første tid, men det tog hurtigt af, og han døde så den 15. september 1964. Han blev begravet den 19. september på sin fars 104-års fødselsdag. Fars trang til at ville ordne alt holdt sig helt til det sidste - en af de sidste dage mindede han om, at der skulle en ny flagsnor til. Salmer og sange, der skulle synges i kirke og forsamlingshus, havde han selv udvalgt, intet var overladt til tilfældigheder. Den sidste tid var streng for mor, de ville helst ingen

fremmede have til at hjælpe, derfor var det en stor glæde og hjælp for dem at søster Ruth kunne hjælpe dem. Mor har siden fortalt, at når de om aftenen kunne tage hverandre i hånden og bede fadervor sammen, så var der ikke noget der tyngede mere, og kunne mor blot være hos ham den sidste stund, så ønskede han ikke mere.

Efter fars død håbede vi, mor måtte få nogle gode år, men da hun i julen samme år var på besøg hos søster Ruth, fik hun en hjerneblødning og blev lammet i den ene side, så hun resten af sin levetid var sengeliggende. Hun døde på plejehjemmet i Toftlund den 13. januar 1973 efter otte års sygeleje. Hendes sidste rejse gik fra Toftlund over Fæsted, forbi vort gamle hjem i Hygum og op til Hygum kirke, hvor hun nu ligger mellem far og moster Andrea.

Gravstedet på Hygum Kirkegård

*Ovennævnte er uddrag fra den store slægtsbog om **Attermann-slægten**. Teksten er oprindelig skrevet en gang i 70erne af min far Søren Rasmussen 1920 -1990. Jeg har tilladt mig at foretage enkelte rettelser og at indsætte nogle billeder.*

Frede Rasmussen
Aabenraa 20/9 2012